

מועדי השם

חג סוכות

תשפ"ד

יעקב דה הז 8/7 רמות א' ירושלים

02 – 5715091

©

מאמר א

חג סוכות – המתקת הדינים של הימים נוראים

בחג הסוכות כך מובא בספרי רבותינו, נעשה המתקת הדינים לימים הנוראים, בזוהר הקדוש [חלק ג דף רנה/ב] מובא שהמילה סוכה כוללת שם אדנות ושם הויה ב"ה, [המילה סוכה מתחילה באות ס' ומסתיימת באות ה', שזה כמניין שם אדנות [65], ובאמצע המילה סוכה נמצאות אותיות כ-ו שהם מנין שם הויה, שם אדנות הוא כידוע מרמזו לדין [ברעיא מהימנא פרשת פנחס איתא, ששם אדנות בהיפוך אותיות דינא], ושם הויה הוא מידת הרחמים, כמו שאמר דוד ע"ה: "רחמיך רבים ה'".

"מצות ניסוך המים"

"רבי יהודה בן בתירה אומר נאמר בשני ונסכיהם ונאמר בששי ונסכיה ונאמר בשביעי כמשפטם הרי מ"ם יו"ד מ"ם, הרי כאן מים מכאן רמז לניסוך המים מן התורה". (תענית ב:)
אחת המצות שהיו נוהגות בחג הסוכות בבית שהיה בית המקדש קיים, היא מצות "ניסוך המים", במסכת סוכה (נ:): אומר רב נחמן, שמצוה זו היא מצוה חשובה הבאה מששת ימי בראשית.

במסכת ראש השנה (טז.) אומרת הגמרא שהטעם שאמרה התורה נסכו מים בחג: "אמר הקדוש ברוך הוא נסכו לפני מים בחג, כדי שיתברכו לכם גשמי שנה".

בספר שפת אמת [עניני חג סוכות תרמ"ט] כותב הרב זצ"ל, שעניין ניסוך המים בחג סוכות, קשור גם הוא לעניין המתקת

הדינים ע"י החסד, [כן כותב גם מוהצ"א מדינוב זיע"א בספר אגרא דכלא, שבחג מנסכין מים יחד עם יין, כדי להמתיק הדינים בחסדים, [בספר טעמי המצות פרשת עקב כותב: "וכן כשתמזוג היין במים תכווין למתק הגבורות יין ע"י חסד מים"].

ביאור הדברים הוא, שהיין שהוא אדום מרמז לבחינה של דין, [עיי' זוהר חדש שיר השירים מאמר ה' צבקות הויה אהיה סומקא, איהו דינא דשריא עליה], והמים שהם לבנים מרמזים לבחינה של חסד [כך מובא במגלה עמוקות פרשת ואתחנן (אופן רו) שצבע לבן מרמז לחסד והצבע האדום מרמז לדין עיי"ש].

במסכת סוכה (מת.)_ איתא: "ניסוך המים, כיצד? צלוחית של זהב מחזקת שלשה לוגים היה ממלא מן השילוח... שני ספלים של כסף היו שם, רבי יהודה אומר של סיד היו, אלא שהיו מושחרין פניהם מפני היין. ומנוקבין כמין שני חוטמין דקין, אחד מעובה ואחד דק, כדי שיהו שניהם כלין בבת אחת."

הטעם שהקפידו כל כך שיהיו המים והיין כלים שניהם בבת אחת היתה גם מהסיבה שלא רצו שיישאר היין שמרמז לדין בלא המים שהם חסד, והם המתוק למידת הדין.

גשמים בחג סימן קללה

"ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה, משלו משל למה הדבר דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו קיתון על פניו".
(סוכה כח:)

בגמרא (כט.) נסתפקו מי שפך למי? "תא שמע, דתניא שפך לו רבו קיתון על פניו ואמר לו אי אפשי בשמושך".

בספר קול אליהו פרשת אמור עומד הגר"א זצ"ל על מה שנקט התנא משל לעבד שבא "למזוג" כוס לרבו, למה לא אמר משל

לעבד שבא ליתן כוס לרבו ורבו שפך אותו על פניו, מדוע נקט התנא לשון מזיגה ?

וביאר הגר"א זצ"ל על פי מה שנתבאר, שראש השנה ויום הכפורים המה ימי הדין, ואחריהם באים ימי חג הסוכות שהם ימי רחמים, שהם באים להמתיק את הדינים ע"י המצות המקיפות אותנו, ואשר אנחנו ממלאים ידינו ברכה בימים ההם, וענין זה דומה למזיגת היין במים אשר ענינו הוא למתק את הדין שנרמז ביין על ידי החסד שבמים.

ולכן בשעה שיורדים גשמים המכריחים אותנו לבטל את מצות סוכה, הרי זה כאילו אומר ה' יתברך שאיננו חפץ ח"ו לפשר הדינים ואינו רוצה במיתוקם, אלא שיישארו בתוקפם וגבורתם כאשר היו, וזהו ענין המשל לעבד שבא למזוג כוס לרבו, היינו לבטל חריפותו והאדון שפך המים הלאה, וזהו ושפך לו קיתון של מים על פניו ר"ל שאינו רוצה בהמזיגה עכ"ד.

[ענין זה רמוז גם בדברי המשל לעבד שבא למזוג "כוס" לרבו, כוס בגימטריה אלוקים, היינו שבא על ידי המים שהם חסד למזוג את מידת הדין שהיא ההנהגה של שם אלוקים.

ועי' במסכת תענית (ב:) רבי יהודה בן בתירא אומר נאמר בשני ונסכיהם, ונאמר בשישי ונסכיה, ונאמר בשביעי כמשפטם, הרי מ"ם יו"ד מ"ם, הרי מ"ם יו"ד מ"ם, הרי כאן מים. מכאן רמז לניסוך המים מן התורה, הרי שמצות ניסוך המים רמוזה ביין של הנסכים, ולפי מה שמבאר הגר"א שענין ניסוך המים בחג הוא כדי למזג את הדין של הימים הנוראים בחסד של מצות סוכה וד' מינים, שזה כענין מיזוג היין שהוא דין במים שהם חסד].

יעקב אבינו מידת התפארת – מיזוג הדין והרחמים

"ויגדלו הנערים ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים".
(בראשית פרק כה פסוק כז)

בזוהר הקדוש פרשת תולדות (דף קמו עמוד א) כותב שהתואר איש תם יושב אהלים שנאמר ביחס ליעקב אבינו, מרמז שיעקב אבינו הוא מיזוג של מידת החסד של אברהם "חסד לאברהם", עם מידת הדין של יצחק: "דאחיד לתרין סטרין לאברהם וליצחק". במקום אחר כותב הזוהר הקדוש [עיינין השמטות בראשית כרך א דף רנו עמוד א] שלכן מידתו של יעקב אבינו היא מידת התפארת שהיא נקראת הקו האמצעי, שהוא המיזוג של שתי הקצוות הדין והחסד, האש והמים, וז"ל הזוהר שם: "ועל דא אקרי יעקב איש תם יושב אהלים, שלים בכלא שלים בחסד, שלים בדינא, שלים במיא שלים באשא, יושב אהלים תרין חס"ד וגבורה ונטיל כלא ואתעביד בידיה רחמין".

וכן מצינו אצל יעקב אבינו כח זה של המתקת הדינים בפרשת ויצא, עת יצא מארץ ישראל לחרן התפלל לפני הי"ת, ביקש "אם יהיה אלוקים עמדי, ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך, ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, ושבתני בשלום אל בית אבי, והיה ה' לי לאלוקים", ומסביר המאור ושמש שכיון שהיה יעקב בדרכו לחוץ לארץ, הוצרך להמתיק הדינים ולהכניעם, אז אמר אם יהיה אלוקים עמדי וגו' ושמרני, כי השמירה תהיה על ידי אלוקים דקדושה, להיכלל הדינים בשרשם. מה שאין כן בשובו בשלום לארץ ישראל, אמר והיה ה' לי לאלוקים, שיוכללו הדינים ויומתקו ברחמים כמידתו, שהוא בריח התיכון כאמור עיי"ש.

[יעקב אבינו נקרא הבריח התיכון, כמו הבריח התיכון במשכן שהיה תפקידו לאחד את כל קרשי המשכן, כך גם יעקב אבינו עליו

השלום, היה לו את הכוח לחבר ולמזג בן המידות של החסד והגבורה, כדברי המאור ושמש בפרשת וישב : "כי יעקב הוא הברית התיכון, ממוצע בין מדריגת אברהם למדרגת יצחק, וכן כותב המהר"ל זצ"ל בספר גור אריה בראשית (פרק כה פסו' יא) : "ומפני כי ידעו רז"ל במעלת יעקב כאשר הוא שורש החבור והתאחדות, והנה הוא דומה יעקב ל"ברית התיכון המברית מן הקצה אל הקצה", לעשות הכל אחד. והוא שרמזו רז"ל [מדרש תנחומא פרשת תרומה אות ט] הברית התיכון ירד עם יעקב למצרים. ולפיכך מעלת יעקב הוא התאחדות באחדות, וכו' עיי"ש.

כן מובא בספר ליקוטי תורה פרשת וישלח לבאר את הפסוק (פרק לב פסו' כג) : "יקם בלילה הוא, ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחתיו, ואת אחד עשר ילדיו, ויעבר את מעבר יבק". שנתכוין יעקב אבינו לייחד את שתי השמות שם הויה ושם אלוקים שעולים בגימטריה "יבק".

חג סוכות כנגד יעקב אבינו

"ושמעתי מאחי הרב יהודה טעם לדבר לפי שהמועדים נתקנו כנגד האבות ... סוכות כנגד יעקב דכתיב ולמקנהו עשה סוכות ...".

השייכות של יעקב אבינו לחג הסוכות היא בכך שיעקב אבינו ע"ה היה שפל בעיניו כמו שאמר על עצמו : "קטונתי מכל החסדים ומכל האמת", וכן נאמר בספר עמוס (פרק ז פסו' ה) : "יעקב כי קטן הוא", קטן כותב הרד"ק בספר ירמיהו (פרק מט פסו' טו) הוא שפל ונבזה כמו קטונתי מכל החסדים עיי"ש, וכן כותב רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל בספר פרי צדיק פרשת ויצא (אות ז) שליעקב היתה שפלות בעצם בנפשו, וכך גם בפרשת וישלח (אות ד) כותב הרב זצ"ל שיעקב אבינו ע"ה היה שפל בעיניו, ובדבריו לחנוכה

(אות ב) כתב שבגלל זה זכה יעקב אבינו ע"ה לתורה כי דברי תורה אומרת הגמרא במסכת תענית (ז.) מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, וסימן לגסות הרוח עניות דתורה, שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו עיי"ש, לכן חג הסוכות שענינו ועבודתו הוא בביטול היש מתייחס ליעקב אבינו שהיה שלם במידת הענווה.

מעתה נבין גם מדוע חג סוכות מתייחס ליעקב אבינו דוקא, שכן מהותו של חג הסוכות וענינו הוא כאמור למתק את הדינים שהיו בימים הנוראים, [שהוא בחינת תפארת, בסוכות מנענעים עם הד' מינים לששה קצוות, שהם כנגד שש מידות תחתונות חג"ת נה"י, דרום שהוא ימין הוא כנגד מידת החסד, צפון כנגד מידת הגבורה, מזרח כנגד תפארת, מעלה כנגד מידת הנצח, מטה כנגד מידת הוד, ומערב כנגד מידת היסוד, וכל ששה קצוות נקראים כולם "תפארת", שהוא האמצעי, וכוללת כל הששה מידות וקצוות], ולכן יעקב אבינו שמידתו היא מידת תפארת משתייך לחג הסוכות.

מאמר ב

חג סוכות במדבר

וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל בני ישראל לאמר בחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה חג הסוכות שבעת ימים לה', ביום הראשון מקרא קדש כל מלאכת עבדה לא תעשו, שבעת ימים תקריבו אשה לה' ביום השמיני מקרא קדש יהיה לכם והקרבתם אשה לה' עצרת הוא כל מלאכת עבדה לא תעשו, אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם מקראי קדש להקריב אשה לה' עלה ומנחה זבח ונסכים דבר יום ביומו, מלבד שבתת ה' ומלבד מתנותיכם ומלבד כל נדריכם ומלבד כל נדבתיכם אשר תתנו לה', אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספכם את תבואת הארץ תחגו את חג ה' שבעת ימים ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון, ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים, וחגתם אתו חג לה' שבעת ימים בשנה חקת עולם לדרתיכם בחדש השביעי תחגו אתו, בסכת תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסכת, למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אני ה' אלהיכם, וידבר משה את מעדי ה' אל בני ישראל.

(ויקרא פרק כג פסוק לג – מד)

בפרשה זו של חג הסוכות יש לעמוד על כמה נקודות, תחילה הדגש של משה רבנו בשם ה': "בחמשה עשר יום לחדש השביעי "הזה" חג הסכות שבעת ימים לה'", למה היה צריך לומר הזה¹ ?

זאת ועוד שבפסוקים שעוסקים בחג סוכות עדים אנו לתופעה מעניינת, תחילה משה רבנו מודיע לכלל ישראל "חג הסכות

---

¹ לגבי חג פסח נאמר: "בחדש הראשון בארבעה עשר לחדש בין הערבים פסח לה" וכן לגבי ראש השנה כתוב "בחדש הראשון בארבעה עשר לחדש בין הערבים פסח לה", ולא כתוב "הזה"

שבעת ימים לה", ומצוה אותם : "ביום הראשון מקרא קדש, כל מלאכת עבדה לא תעשו, שבעת ימים תקריבו אשה לה", ואין שום אזכור לא למצות ד' מינים ולא למצות סוכה, ורק בהמשך שוב פותחת התורה הקדושה בנושא בפני עצמו : "אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי, באספכם את תבואת הארץ, תחוגו את חג ה' שבעת ימים, ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון", ואז מופיעים שני המצות המזוהים עם חג סוכות, מצות ד' מינים : "ולקחתם לכם ביום הראשון, פרי עץ הדר, כפת תמרים, וענף עץ עבת, וערבי נחל, ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים", ובהמשך מצות סוכה : "בסכת תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסכת, למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אתם מארץ מצרים" למה החלוקה הזו, מדוע כאשר הזכירה התורה את חג הסוכות בתחילה, לא הזכירה שם באותו ענין את מצות ד' מינים ומצות סוכה, למה זה מובא כענין בפני עצמו, עם התחלה חדשה : "אך בחמישה עשר יום לחדש השביעי ... ולקחתם לכם ... "בסכת תשבו שבעת ימים" ?

עוד צריך ביאור, למה חזרה התורה וכתבה שוב : "אך בחמישה עשר יום לחדש השביעי, תחוגו את חג ה' שבעת ימים, ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון", כבר פורש למעלה שהנושא שלנו כאן הוא חג הסוכות, שהוא כאמור בחמישה עשר לחדש הראשון.

בפירוש רבינו בחיי כותב : "נראה לי לומר, כי למעלה הזכיר ענין הקרבנות שהם חוקי הש"י, ושם ירמוז על של מעלה, הוא שאמר : "ביום הראשון מקרא קדש", "ביום השמיני מקרא קדש", אבל בכאן למטה, יבאר בשל מטה ויזכיר שם חקי ישראל שיחגו חג ה' שבעת ימים בזמן האסיפה, ושיטלו בו מצות הלולב לכפר

על קלקולו של אבינו הראשון שהיה בזמן הזה, וזהו שסמך לו מיד:
"ולקחתם לכם", וזה נראה לי נכון עיי"ש.

במדבר לא קיימו מצות סוכה

בספר בית אלוקים [שער היסודות פרק לז] כותב המבי"ט זצ"ל:
"ואפשר כי גם שחג המצות והשבועות נהגו במדבר, חג הסוכות
לענין ישיבה בסוכה לא נהגו, שהרי היו מסוככים בענני כבוד, ואיך
יעשו סוכה תחת שם סוכה², ולכך אמר הכתוב למען ידעו
דורותיכם כי בסוכות הושבתי וגו', כי לא נצטוו במצוה זו מיד כ"א
לדורות הבאים אחרי דור המדבר עכ"ד.

במדבר לא קיימו מצות ד' מינים

בקונטרס תורה מציון [שנה עשירית חוברת א' סימן יז דף כו
ע"ב ד"ה והנה] מביא בשם רבנו הגר"א זצ"ל שביאר את דברי
הפסוקים על פי המבואר במסכת שבת (פז). שיציאת מצרים היתה
ביום חמישי, מאז החלו לקבוע את המועדים ובשו"ע (סי' תכו) יש
סימן לקביעת המועדים לפי סדר א"ת ב"ש, ביום א' של פסח, יחול
תשעה באב, ביום ב' של פסח יחול שבועות, ביום ג' של פסח יחול
ראש השנה, ביום ד' של פסח הוא יום שבו קריאת התורה, ביום ה'
של פסח, יחול צום כיפורים, ביום ו' של פסח יחול יום פורים.

לפי זה יוצא שאם ליל פסח היה ביום חמישי, ראש השנה של
אותה שנה יצא בשבת, ואם ראש השנה יצא בשבת גם סוכות יצא
בשבת כיון שכך באותה שנה לא נטלו ד' מינים במדבר ולכן נקט
הכתוב בחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה, לומר שרק בחודש
השביעי הזה שיוצא סוכות בשבת, אין לא סוכה ולא ד' מינים אלא
רק מקרא קדש וכל מלאכת עבודה לא תעשו.

---

² בשו"ת זרע אברהם (סי' ו) מביא המחבר בשם חתנו הגאון רבי מאיר שמחה כהן מדווינסק
זצ"ל: "ודע מחמדי הנה מפשטיות הכתובים ובספרי בהעלותך מוכח, דהענין הי' עליהם
מלמעלה רק בעת נסיעתם מהמחנה, אבל בחנייתם הי' הענין קפול על המשכן, ויעוי' ילקוט
פקודי בשם ברייתא דמלאכת המשכן עכ"ל ולדבריו שפיר יכלו לעשות סוכות במדבר בעת
חנייתן, דאז לא היו עליהם ענני כבוד ולא הוי סוכה שתחת הסוכה וצ"ע.

ולזה חזר אח"כ, אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי, כאשר כבר תכנסו לארץ ישראל: "באספכם את תבואת הארץ", אז: "תתגו את חג ה' שבעת ימים, ואז לא רק ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון, אלא ס': "ולקחתם לכם ביום הראשון, פרי עץ הדר, כפת תמרים, וענף עץ עבת, וערבי נחל, ובסכת תשבו שבעת ימים, עבת"ד³

במדבר לא היו ד' מינים

ובאופן אחר יש לומר עוד על פי דברי הרמב"ם בספר מורה הנבוכים [חלק ג פרק מג]: "והנראה לי בארבעת מינים שבלולב, שהם שמחה בצאתם מן המדבר אשר היה לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון ומים אין לשתות, אל מקום האילנות נותני פרי והנהרות, ולקח לזיכרון זה הנאה שבפירות האדמה, והטוב שבריחו, והיפה שבעלין, והטוב שבעשבים ג"כ, ר"ל ערבי נחל, ואלו הארבעה מינים הם אשר קבצו שלשת הדברים האלה, האחד מהם, רוב מציאותם בארץ ישראל בעת ההיא והיה כל אדם יכול למצואם, עכ"ל.

ומבואר בדברי הרמב"ם שבמדבר לא נטלו בני ישראל ד' מינים ולא מחשש טלטול בשבת אלא משום שלא היה ניתן להשיג במדבר ד' מינים⁴, ועוד שזו מצוה שנתנה כדי להודות להי"ת על כך שהביא אותנו למקום בו ניתן להשיג את המינים הנצרכים.

³ וקצת קשה שכן מן התורה אין מניע ליטול לולב בשבת, [כמו כל מצוה שנאמר בה ביום שדוחה את השבת] ורק מדרבנן בטלו מצוה זו בשב ואל תעשה, כדברי רבה במסכת סוכה (מב): "גזרה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד, אם כן זו גזירה שנתחדשה בזמן חכמים ובמדבר עדיין לא גזרו בזה?"

ועוד שעדיין אין הפסוקים מבוארים כל צרכם, דתינח מצות ד' מינים דיש חשש שיטלטל אותם ד' אמות ברשות הרבים במקום שאין עירוב, מצות סוכה מאי איכא למימר. אולי כיון שהיתה שנה ראשונה שנתחדש איסור הוצאה במדבר והיה חשש שיטלטלו, ולכן אסרו אז באותה שנה ומכאן ההשראה לתקנת חכמים אח"כ לבטל מצוה זו מחשש טלטול

⁴ [עי' ברש"י על דברי רשב"י במסכת קידושין (לח.): "שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, חדש וערלה וכלאים, שהרי במדבר לא זרעו ולא קצרו ולא נטעו].

